

Мировне операције Уједињених нација

НЕЗАВИСНИ ФАКУЛТЕТ БАЊА ЛУКА

ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

редовни професор доктор МОМЧИЛО САКАН

У чланку су приказане мировне операције УН са тежиштем на њиховој правној основи, класификацији, проблемима и начину организовања. Посебно је истакнут значај и немерљив допринос мировних операција светском миру, али је указано и на одређене слабости и злоупотребе.

Кључне речи: *Уједињене нације, мир, мировне операције, класичне мировне операције, мултидимензионалне мировне операције, транзиционе мировне операције, структура мировних операције, спречавање сукоба, успостављање мира, очување мира, наметање мира, изградња мира после сукоба.*

In this article, the peace keeping operations of the UN forces are presented with the emphasis on their legal basis, classification, problems and organization. Especially is emphasized the immeasurable influence of the peace keeping operations on the world peace, but it is also pointed out on certain weaknesses and misuses.

Key words: *United Nations, peace, peace keeping operations, classical peace keeping operations, multidimensional peace keeping operations, transitional peace keeping operations, structure of the peace keeping operations, conflict avoidance, peace restoration, peace keeping, peace enforcement, build up of peace after the conflicts.*

Мировне операције се формирају у складу с основним циљем постојања Организације Уједињених нација, а то је очување међународног мира и безбедности.¹ Тај циљ је прецизно формулисан у Повељи Уједињених нација (у наредном тексту: Повеља), али мировне операције нису експлицитно дефинисане. Наиме, у Повељи ни на једном месту није експлицитно предвиђено постојање, организовање и спровођење мировних операција. Зато је код првих мировних операција претежно била изражена превентивна делатност Уједињених нација. Оне су спровођене у духу главе VI Повеље која предвиђа *мирно решавање спорова и сукоба*.

---

¹ Детаљније о мировним операцијама УН може се видети у: Милисављевић, Б.: Нове мировне мисије Организације Уједињених нација, Службени гласник, Београд, 2007; Дулић, Д.: Етика и политика хуманитарне помоћи, ФБ и Службени гласник, Београд, 2007; Дулић, Д.: Мировне и хуманитарне операције, ФБ и Службени гласник, Београд, 2008; Глишић, М.: Војне снаге у мировним операцијама, чланак, у: Нови гласник бр. 1, ВИЗ, Београд, 2005, стр. 5-14; Повеља УН, Сан Франциско 1945; Светска енциклопедија мира, Том II, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999, стр. 408-425.

http://www.dadalos.org/uno_bih/un-charta.htm; i

<http://www.un.org/depts/dpko>

Такав начин организовања мировних операција јесте у сагласности са нормама међународног права, а међу њима се налази и начело о забрани употребе силе. То начело потврђено је и чланом 2. тачком 4. Повеље где се државе позивају да се уздрже од претње силом и употребе силе против територијалног интегритета и политичке независности било које државе. Повељом је, такође, забрањено мешање у унутрашње послове држава (члан 2, тачка 7).

Паралелно с развојем начела о забрани употребе силе, развијали су се и механизми мирног решавања спорова. У Повељи то начело је уврштено у ред основних начела. Тако се у члану 2. тачка 3. Повеље наводи да би све државе *требало да решавају своје међународне спорове мирним средствима, то јест тако да међународни мир и безбедност, као и правда, не буду угрожени*. Поред наведеног, 1982. године од стране Генералне скупштине усвојена је и Декларација о мирном решавању спорова у којој су сабрана основна начела и прецизније понуђена решења у тој области.² У декларацији се експлицитно наводи да су државе правно обавезне да у сваком случају *наставе да траже решење спора између њих мирним средствима* и тако не дозволе да он прерасте у сукоб и рат. Државе се, такође, морају *уздржавати од сваке активности која може погоршати ситуацију тако да она представља угрожавање мира и безбедности*.³

Наведена начела о мирном решавању спорова су потпуно јасна и недвосмислено дефинисана. Проблеми се, међутим, појављују оног момента када одређена држава, или више њих, та начела прекрши и предузме насилне активности. То насиље се, по природи ствари мора зауставити, али механизми који то могу обезбедити нису јасно дефинисани и правно регулисани. Супротстављање насиљу, поред осталих мера, подразумева и употребу силе – у конкретном случају снага Уједињених нација. Али, те снаге реално не постоје. Повељом није предвиђено формирање армије којом би располагала Светска организација. Уместо тога, предвиђено је да државе чланице стављају на располагање своје војне ефикасности, а то, по правилу, намеће додатне проблеме.

Први проблем је у непосредно вези с командовањем тим снагама. Државе чланице се нерадо одричу сопственог суверенитета и не желе да командовање сопственом војском препусте некој другој држави или коалицији држава. Тај проблем је најчешће решаван тако да се формира заједничка комада снага Уједињених нација, а да војним јединицама командују њихове старешине.

Други проблем је у непосредној вези са интересима земаља које своје војне снаге стављају на располагање Уједињеним нацијама. Из искуства је познато да су бројне земље своје снаге уступале непристрасно и да су њихове војне снаге те задатке обављале часно и професионално – у функцији успостављања и очувања мира. Међутим, било је и појава да су државе, уступајући војне јединице, настојале да остваре и неке своје интересе. Та појава је нарочито изражена у савременим, комплексним, операцијама и у ситуацијама када се та мисија повери неком од војних савеза (обично НАТО пакту) или некој од регионалних међународних организација.

Успостављање мировних мисија, дакле, пратило је, а и сада прати, мноштво проблема. Многи од њих су решавани у самој пракси ангажовања мировних снага и у договору са сукобљеним државама и војним снагама. Други проблеми, нарочито они правног карактера, решавани су прецизнијим тумачењем Повеље и изразом других

---

² GA, Res. 37/10, 1982.

³ Параграфи 7. и 8. Декларације о мирном решавању спорова, GA Res. 37/10, 1982.

нормативних докумената – нарочито резолуција. Тако је, на пример, проблеме у вези са оснивањем мировних мисија Савет безбедности правно решавао са позивом на члан 29. Повеље који предвиђа формирање помоћних органа Организације уједињених нација. То схватање о правном упоришту формирања мировних снага је први пут потврђено у Саветодавном мишљењу Међународног суда правде поводом сношења трошкова мировне операције у Конгу 1962. године. То мишљење је веома значајно за даље оснивање мировних мисија као помоћних (и заштићених) органа Уједињених нација, али и за дефинисање обавеза држава чланица у вези са њиховим оснивањем и финансирањем. Мирвне мисије до тада нису имале своје фондове, већ су средства преусмеравана из других извора и намена.

Да би се превазишли проблеми у вези са непристрасним односом, обавезно је тражена сагласност држава у сукобу. Сагласност тих држава није тражена само по питању прихватања мировних мисија или не, већ и у вези са њиховим саставом, задацима које би требале извршавати. У почетку су те мисије имале посматрачку улогу и улогу физичког раздвајања снага без употребе силе. Силу су употребљавале само у самоодбрани. Сагласност је, такође, тражена и у вези са државама које би своје војне снаге стављале на располагање Уједињеним нацијама за сваку мировну мисију посебно. При томе се строго водило рачуна да то буду државе које нису суседне, које су неутралне, које немају сопствени интерес у сукобљеним земљама и да нису сталне чланице Савета безбедности. Касније, са појавом савремених (комплексних) мировних мисија, мења се и однос према појединим земљама учесницима у сукобу. Те мировне мисије, по обиму и врсти овлашћења, обично превазилазе уобичајени круг надлежности додељених од стране Савета безбедности. Обично су усмерене против једне стране у сукобу и без њене сагласности. Према начину вођења не разликују се од класичне агресије. Циљеви се, обично, не поклапају са интересима мира и Уједињених нација, већ са интересима водећих држава и савеза које те операције реализују.

Мирвне операције се, дакле, формирају у складу са основним циљем постојања Организације Уједињених нација. Тај циљ је јасно дефинисан у Повељи, а то је очување међународног мира и безбедности. Предвиђен је и начин остваривања циља, а то је предузимање ефикасних колективних мера ради спречавања и отклањања претњи миру и сузбијања аката агресије или других повреда мира (Глава VII) и мирно решавање међународних спорова или ситуација које би могле довести до повреде мира (Глава VI). Мирвне операције, дакле, нису експлицитно предвиђене у Повељи али је дата могућност њиховог формирања и упућивања у кризна подручја или подручја захваћена ратом. Међутим, Повељом (Глава VIII) је предвиђено да Савет безбедности Уједињених нација може дати одобрење и регионалним организацијама (Организацији за европску безбедност и сарадњу, Северно атлантском савезу, Европској унији, Организацији афричког јединства и другим) да предузму активности на плану очувања мира и безбедности.

1. ПОЈАМ, КЛАСИФИКАЦИЈА И ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ МИРОВНИХ ОПЕРАЦИЈА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА

Под појмом мировне операције подразумевају се специфичне врсте операција које припремају и воде међународне снаге Уједињених нација, или друге снаге, стварног или потенцијалног војног карактера, према одлуци Савета безбедности, обично на захтев или пристанак страна у сукобу, ради непристрасног избегавања потенцијалног или прекида стварног сукоба или кризе и чување успостављеног (актуелног) мира. Изузетно, када прети опасност ширих размера или опасност по светски мир, те снаге се могу упутити и без сагласности страна у сукобу, али је пракса показала да те врсте

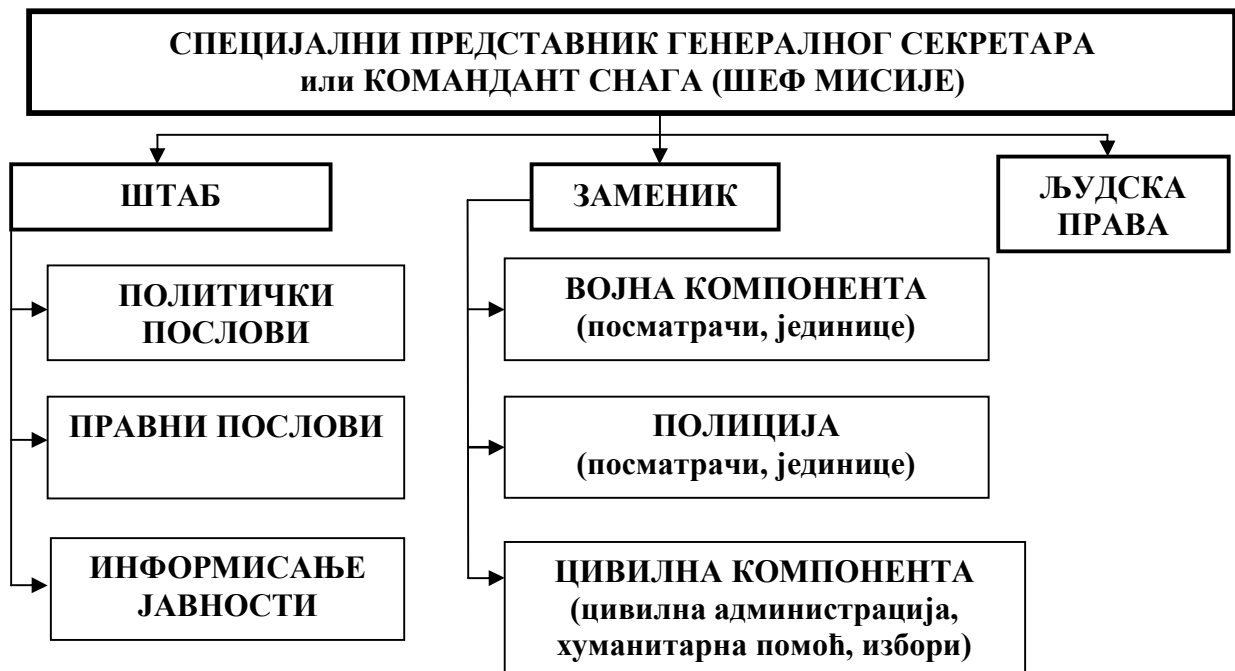
операција нису дале очекиване резултате. Дефиниција, дакле, подразумева и престанак страна у сукобу и обавезну одлуку Савета безбедности. У дефиницију су укључени и посматрачи и мисије за „установљавање чињеница“, али и очување мира и елиминисање структурног насиља.

Из наведене дефиниције о мировним операцијама, такође, се може закључити следеће: (1) оне су циљне, сврсисходне активности Организације Уједињених нација и других регионалних организација; (2) оне обухватају скуп спољнополитичких процеса са одговарајућим специфичностима (услови, циљеви, садржај, структура, одобрена употреба оружја, мултинационалност и друге.); (3) изводе их међународне мултидисциплинарне снаге (дипломатске, политичке, војне, хуманитарне и невладине); (4) спроводе се непристрасно и не постоји одређени непријатељ, и (5) садржаји им се временом мењају и постају комплекснији. Уопштено посматрано оне треба да испуне три значајна захтева. То су престанак снага у сукобу, недостатак присиле и непристрасност. Међутим, пракса је показала да те захтеве није лако испунити и да већ постоје примери када се одустало од та три наведена захтева.

Зависно од критеријума, мировне операције се могу сврстати у различите класификаторске низове. У односу на процене оперативног окружења и нивоа напора од 1948. године до данас мировне операције се могу класификовати на традиционалне и мултидисциплинарне. *Традиционалне операције* су првенствено операције за очување мира и имају простију организацију (Шема 1). То су неборбене операције које предузимају неутралне снаге уз потпуну сагласност страна у сукобу. Организују се ради: надгледања и примене постојећих резолуција и споразума који се односе на контролу конфликта (примирје, прекид ватре, раздвајање снага и слично) и предузимања дипломатских напора ради изналагања политичког договора о мирном решењу спора. Оне су, углавном, ограничене на раздвајање страна у сукобу. *Мултидисциплинарне* или *комплексне мировне операције* обично имају мандат наметања мира у складу са Главама VI и VII Повеље. Организују се у условима непредвидивих унутар државних конфликта и без претходне сагласности страна у сукобу. Њихова организација је сложенија, задаци су комплекснији, а радни амбијент знатно „ратоборнији“ (Шема 2). Карактерише их флуидна структура услед сталног преиспитивања њиховог мандата. Типични примери тих операција су: Мисија уједињених нација у Демократској Републици Конго – MONUC, Мисија уједињених нација у Либерерији – UNMIL, Операција Уједињених нација на Обали Слоноваче – UNOCI и друге.

Шема 1: Структура традиционалне мировне операције

Шема 2: Структура комплексне (мултидимензионалне) мирвне операције

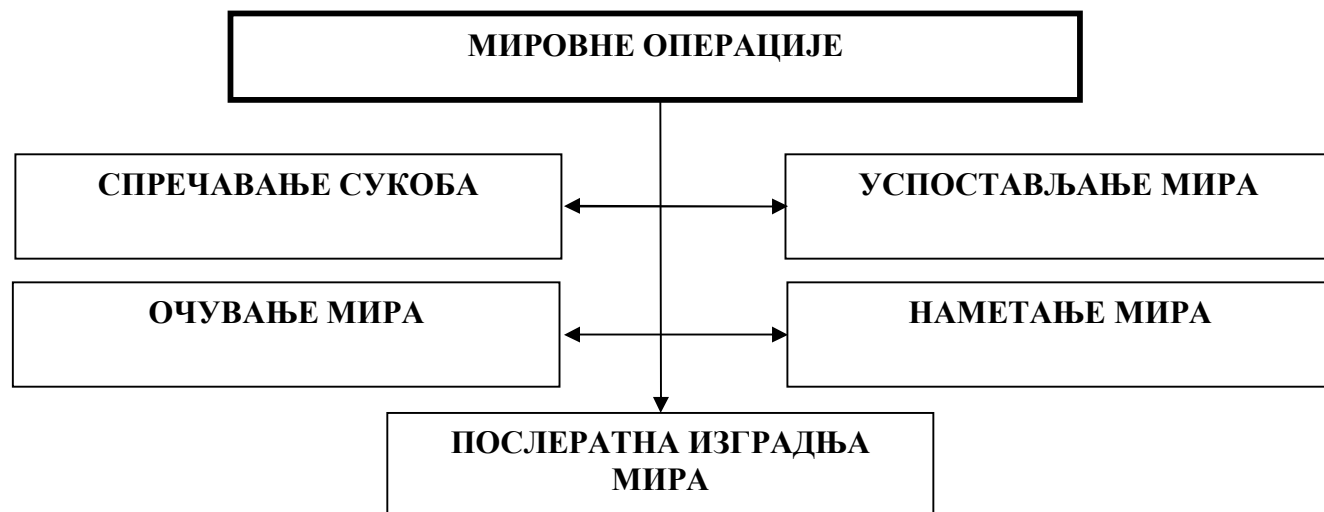
Поред наведене две врсте операција, у последње време често се јавља још један тип под називом *операције транзиционих администрација* када Уједињене нације делегирају ауторитет регионалним организацијама за реализацију тих операција. То су, дакле, операције чијим организовањем и вођењем, делимично или у потпуности, руководе регионалне организације. При томе Уједињене нације најчешће образују привремену администрацију које воде бригу о политичко-институционалном функционисању власти на територији, а регионалне организације, на пример, ОЕБС, НАТО, ЕУ, Организација афричког јединства и друге, преузимају безбедносну и војну димензију операције. Примери таквих операција у пракси су: Мисија привремене управе Уједињених нација на Косову – UNMIK и Мисија помоћи Уједињених нација у Авганистану – UNAMA.

Према критеријуму *циљева и задатака* који се желе остварити (шема 3) могућа је класификација на мирвне операције за: (1) спречавање сукоба (*conflict prevention*); (2) успостављање мира (*peace making*); (3) очување мира (*peace keeping*); (4) наметање мира (*peace enforcement*); и (5) послератна изградња мира (*post-conflict peace building*).

Операције за спречавање сукоба, су превентивне операције првенствено дипломатског карактера, али је могуће и војно ангажовање. Обухвата различите активности, а основне су: појачана улога дипломатије, превентивно размештање снага, рано упозоравање, праћење и осматрање, обука и трансформација сектора безбедности, санкције и ембарго. Обично се организују ради: утврђивања чињеница, консултација, упозорења, инспекције и праћења ситуације. Сматра се да су најефикасније методе који се користе у тој врсти мировних операција превентивно размештање снага и санкције Уједињених нација.

Операције за успостављање мира, је посебна врста операције која се организује ради брзог прекида сукоба и наметања мира. Обично обухвата појачане дипломатске активности после отпочињања сукоба и ангажовање војних јединица ради раздвајања снага и контроле територије. Дипломатске активности могу бити различите. Најчешће

је реч о посредовању, измирењу, дипломатској изолацији, дипломатском притиску и санкцијама. У дипломатским активностима се обично ангажују личности које имају ауторитет и искуство у међународним односима. Понекад се ангажује генерални секретар ОУН лично као што је то, на пример, био случај у Авганистану, Камбоџи, Кипру, Мозамбику и Намибији.

Шема 3: Типови мировних операција

Операције за очување (одржавање) мира се предузимају сагласно Глави VI Повеље ОУН ради имплементације мировног споразума. Операције се, обично, организују уз сагласност свих страна у сукобу. Реализују их специјализоване јединице ради достављања хуманитарне помоћи угроженом становништву, здравствене заштите и смањења људских патњи уопште. Основне активности су: преговори, посредовање, арбитража уз истовремено физичко размештање снага на угроженим подручјима ради обуздавања, ублажавања и/или окончања непријатељстава између држава или унутар њих. Могуће су и интервенције међународно организованих и усмераваних непристрасних војних снага и цивилних структура као допуне политичког процеса решавања сукоба и ради обнављања рада државних и политичких институција (заштита и надгледање избора) и одржавања мира. Те операције су, дакле, намењене за стабилизовање ситуације међу сукобљеним странама, а у том процесу задаци могу бити: посматрање и надгледање примирја и прекида ватре; раздвајање страна у сукобу; помоћ у прелазном периоду (транзициона помоћ); разоружање и демобилизација.

Операције за наметање (спровођење) мира су врста операција у којој се првенствено користе војне снаге против снага које су претња миру или које ремете мир и чине акт агресије, ради обнављања мира у области сукоба. Организују се на основу одлуке Савета безбедности Организације Уједињених нација, сходно Глави VII Повеље. Најчешћи задаци су: (1) рестаурација мира; (2) задржавање сукоба у постојећим границама и спречавање његовог ширења; (3) присилно раздвајање сукобљених страна; (4) успостављање или заштита „зона безбедности“; (5) гарантовање или ускраћивање слободе кретања и (6) завођење ембарга или (7) поштравање режима заведених санкција. Такође, под активностима у оквиру наметања мира у којима војска има велики значај јесу и: (1) ембарго на увоз наоружања, (2) економски бојкот, (3) забрана летења војних летилица и (4) формирање трибунала за ратне злочине.

Специјалну врсту операција за наметање мира представљају оне операције које се изводе у облику „правих борбених операција“. Њихова припрема и вођење подразумева

детаљну војну процену, прецизно руковођење на стратегијском нивоу, ефикасан систем командовања и контроле, прецизно дефинисање политичких и војних задатка на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу и ангажовање респективних снага које могу да успешно реализују постављени циљ. Те се операције изводе под покровитељством Савета безбедности Организације Уједињених нација када се све друге методе покажу неуспешним и када се оцени да: (1) постоји опасност која угрожава мир и безбедност у одређеном региону; (2) постоји нарушавање мира и безбедности на одређеном простору или, и (3) да је почињен акт агресије. У тим операцијама се, дакле, користи робусна војна сила и није неопходна сагласност сукобљених страна.

Операције за изградњу (надградње) мира су врсте операција које се предузимају после окончања сукоба ради спречавања поновног сукоба и отклањања основних узрока и последица рата; јачања и учвршћивања постигнутог политичког решења; консолидације мира; јачање осећаја поверења и благостања и подржавања економске обнове земаља које су биле у сукобу. Основни задаци које те снаге обављају су: формирање транзиционих администрација, инспекција наоружања, обука становништва, спречавање распоређивања војних снага, присилна демобилизација, и откуп, складиштење и уништавање оружја. Те врсте операција оствариле су значајне резултате у: Ел Салвадору, Гватемали, Либерiji, Босни и Херцеговини, Сиера Леонеу, у међудржавном сукобу Етиопије и Еритреје и у Источном Тимору.

2. ОРГАНИЗАЦИОНЕ ЦЕЛИНЕ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА ОДГОВОРНЕ ЗА МИРОВНЕ ОПЕРАЦИЈЕ

Савет безбедности Уједињених нација има примарну улогу и одговорност за успостављање мировних операција. Он доноси резолуције, а генерални секретар Уједињених нација и Секретаријат су надлежни за надзор и управљање операцијама. У саставу Секретаријата налази се и Департман за мировне мисије Уједињених нација (Шема 4).

Шема 4: Департман за мировне операције

Департаман за мировне мисије Уједињених нација одговоран је за непосредно планирање, припрему и вођење мировних операција. Састоји се из следећих организационих целина: (1) Оперативна управа са три одељења (за Европу и Латинску Америку, за Азију и Блиски исток, за Африку) и оперативним центром; (2) Одељење за војне послове (састоји се из Служби: за планирање снага, за формирање снага, за актуелне војне операције и за обуку и посредовање); (3) Одељење за цивилну полицију; (4) Канцеларија за подршку мисија (одељење за административну подршку и одељење за логистичку подршку); (5) Служба за разминурање и (6) Одељење за сагледавање искустава. *Оперативна управа* надлежна је за употребу војних снага у мировној операцији. *Одељење за војне послове* има саветодавну улогу у вези са планирањем и формирањем снага, њиховим ангажовањем, помоћи у обуци и изради упутстава за рад у операцијама. *Одељење за цивилну полицију* надлежно је за употребу полицијских снага при реализацији задатака: патролирања, обуке полицијских састава земље домаћина, саветовање локалних полицијских служби, обезбеђење поштовања људских права и других. *Канцеларија за подршку мисија* обезбеђује потребно особље и опрему за успешну реализацију мировне операције. Она обезбеђује и потребну логистичку и административну подршку, политичке или хуманитарне мисије, и контролише одобрене финансијска средства. Задатке обично извршава у сарадњи са владама земаља чланица. Служба за деминурање координира активности у вези са уклањањем мина и минских поља, а одељење за сагледавање искустава – сређује и систематизује искуства из мировних операција и, у виду препорука, враћа руководству мировне операције.

3. ЗАДАЦИ ВОЈНИХ СНАГА У МИРОВНИМ ОПЕРАЦИЈАМА

Војне снаге у мировним операцијама могу обављати разноврсне задатке. Основни су: (1) подршка стварању мира и политичким преговорима; (2) обезбеђење; (3) посматрање и надгледање; (4) раздвајање; (5) превентивно распоређивање; (6) разоружање, демобилизација и реинтеграција бивших бораца; (7) разминурање; (8) спровођење санкција; (9) реформа сектора безбедности и обуке; (10) враћање и одржавање закона и реда; (11) надгледање поштовања људских права; (12) подршка хуманитарним активностима; и (13) заштита цивила.

Задатак подршке стварању мира и политичким преговорима реализује се корисним анализама, експертизама и саветима војних експерата у вези са: надгледањем прекида ватре, могућностима ангажовања војних снага, стварањем услова за ефикасно разоружавање и демобилизацију јединица које су учествовале у рату.

Задатак обезбеђења простора зараћених снага и целокупног окружења реализује се присуством војних снага на територији захваћеној ратним дејствима, контролом кретања кроз контролне пунктове, наоружаном пратњом, операцијама трагања и контролом територије и одузимањем нелегално поседованог, и другог, оружја које представља претњу миру.

Задатак посматрања и надгледања реализује се прикупљањем и анализом података, извештавањем о примени споразума или прекиду ватре или о активностима у демилитаризованим зонама.

Задатак раздвајања се реализује физичким распоређивањем војних снага Уједињених нација на простор између јединица страна у сукобу ради отклањања опасности од поновног сукоба и стварања услова за мировне преговоре.

Задатак превентивног распоређивања реализује се правовременим упућивањем и размештањем војних снага на актуелна или потенцијална кризна подручја. На тај начин

војне снаге делују превентивно, односно оне спречавају евентуалну појаву сукоба и рата.

Задатак деминирања војне снаге обављају за сопствене потребе, односно ради обезбеђења услова за вођење операције (покрета, распоређивања снага, снабдевања, сигурности људи и слично) Деминирање за потребе цивилног становништва обавља обучено особље које, обично, није у саставу војних снага мировне операције. Најчешће су то припадници јединица које или специјално обучени цивили сукобљених страна.

Задатак спровођења санкција према одлуци Савета безбедности војне снаге обављају непосредном контролом на граници и контролним пунктовима на територији. Посебно контролишу доследност у спровођењу ембарга на увоз и извоз оружја и војне опреме.

Задатак реформе сектора безбедности и обуке, војне снаге реализују пружањем савета у вези са: стварањем политичког и правног оквира за реформу, реорганизацијом војске и министарства одбране, успостављањем модерног система планирања, ако и са нормативним регулисањем области цивилне заштите и одбране.

Задатак враћања и успостављања закона и реда, војне снаге реализују само у ситуацијама када национална и међународна цивилна полиција нису у стању да то реализују. Тај задатак није искључиво војне природе и војска га реализује само изузетно када друге структуре не могу то да ураде.

Задатак надгледања поштовања људских права обавља цивилно особље. Војне снаге обично пружају одговарајућу помоћ. Истовремено оне и прикупљају податке зато што кршење људских права обично претходи озбиљнијим сукобима и рату. На основу прикупљених података, војне снаге процењују могућност избијања и ескалације сукоба. Истовремено процењују и могућност и начин евентуалног сопственог ангажовања ради спречавања сукоба и успостављања мира.

Задатак подршке хуманитарним активностима обављају војне снаге тако што стварају услове за несметано кретање конвоја са помоћи и поделе намирница угроженим људима, а дотур и поделу помоћи реализују специјализоване цивилне структуре.

Задатак заштите цивила војне снаге реализују у специфичним околностима када једна или више страна у сукобу крше договор и угрожавају безбедност људи на контролисаном терену.

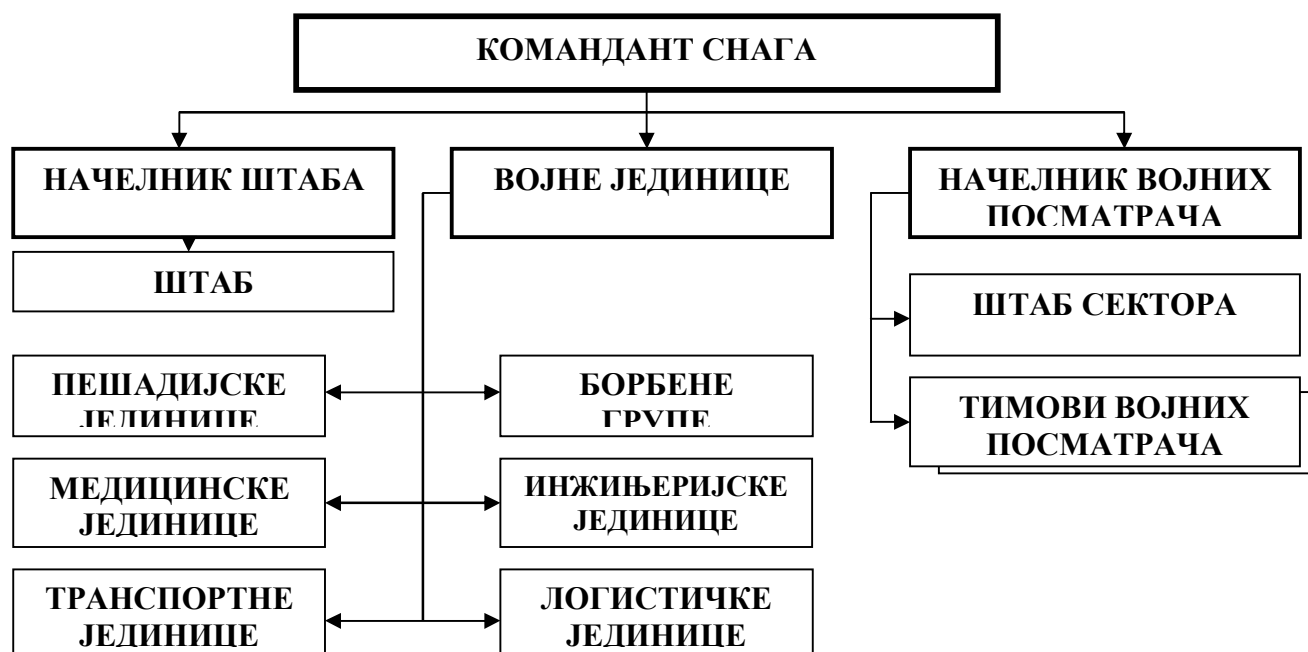
4. ОБЛИЦИ ОРГАНИЗОВАЊА И АНГАЖОВАЊА ВОЈНИХ ЈЕДИНИЦА

Војне снаге у мировним операцијама УН организује се у два основна облика. То су: војни посматрачи и војне јединице (шема 5). У те снаге се, условно сврставају и војни саветници и официри за везу.

Војни посматрачи су наоружани официри које се по потреби упућују и распоређују у кризна подручја или подручја потенцијалне кризе ради надзора реализације мировних споразума и договора у вези са успостављањем мира или превенцију кризе које су договориле и потписале стране у (прошлом, актуелном или потенцијалном) сукобу. Ти споразуми обично се односе на превенцију сукоба; и успостављање, развој и одржавање мира. Конкретније речено, они се односе на: превазилажење насиља и конфликта, прекид ватре, повлачење јединица из рејона и зона сукоба, одржавање демилитаризованих или неутралних (тампон) зона раздвајања, демобилизацију дела јединица, уништавање наоружања и слично.

Војни посматрачи обично нису саставни део војних јединица које учествују у мировним операцијама. Међутим, они, у принципу, остварују сарадњу и размењују информација од обостраног интереса. Дакле, реч је о два одвојена субјекта који се не потчињавају једни другима, али сарађују по свим питањима од обостраног интереса и интереса успеха мисије.

Војне јединице су специфична врста наоружаних јединица које се формирају од националних контингената земаља чланица и које се, по резолуцији савета безбедности Уједињених нација, упућују у мировне мисије. Њихова величина састав и потенцијална ефикасност зависе од врсте задатка на који се упућују. Обично се за успостављање и очување мира у кризним подручјима, када је остварена сагласност страна у сукобу, и када је постигнут споразум о миру, упућују лако наоружане јединице. Њихово присуство је неопходно ради изградње поверења, контролисања степена реализације активности на плану мира и поштовање договора које су стране у сукобу прихватиле и споразумно потписале.

Шема 5: Начелна структура војних снага Уједињених нација у мировним операцијама

Међутим, када је реч о озбиљнијим мисијама и мандатима који се односе на наметање мира, војне јединице Уједињених нација се озбиљније опремају и увежбавају. Обично је реч о здруженим јединицама (тактичког, оперативног или стратегијског нивоа) које у свом саставу могу имати: борбене снаге, снаге за ватрено-ваздухопловну подршку, снаге за против ваздухопловну одбрану, и снаге за логистичку подршку. *Борбене снаге* су намењене за непосредно вођење борбених дејстава. Састављене су од пешадијских, оклопно-механизованих, противоклопних, поморских, специјалних и других јединица – зависно од врсте задатка, временских, просторних и других услова. Снаге за ватрено-ваздухопловну подршку састављене су од артиљеријских јединица и јединица авијације и ратне морнарице. Намењене су да непосредно или посредно ватром подрже дејства борбених снага. Снаге за логистичку подршку са састоје из техничких, инжињеријских, саобраћајних, интендантских и ветеринарских јединица. Намењене су за запречавање; оправку и одржавање путева; транспорт; техничко одржавање; снабдевање борбеним и

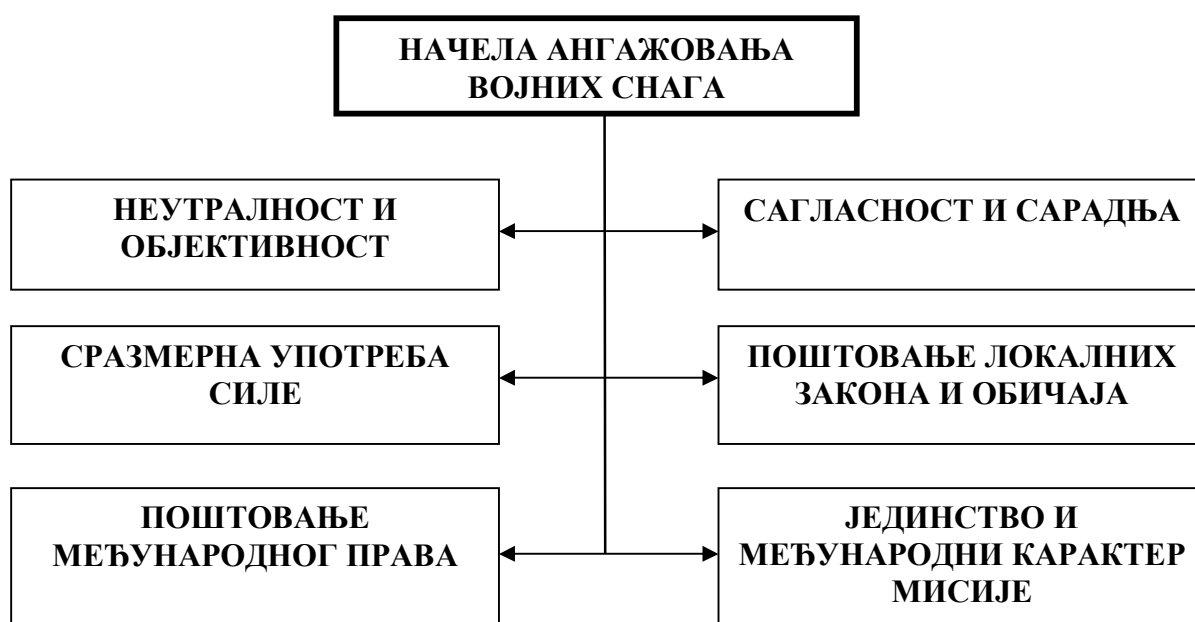
убојним средствима, одећом, храном, водом, санитетским материјалом и другим артиклима; и збрињавање рањених, повређених, контаминираних и оболелих.

Војни саветници су обично високи официри, експерти у својој области, који се упућују у кризна подручја ради пружања савета специјалним представницима или изасланицима у вези са војним питањима. Обично се ангажују пре отпочињања борбених дејстава, односно пре отпочињања мировних операција. Ангажују се заједно са политичким представницима или изасланицима ради започињања политичких преговора и обезбеђења добрих услуга за успостављање мира или превенцију конфликта или ради договора о начину ангажовања снага у мировним операцијама. Могу се ангажовати и након престанка сукоба ради пружања саветодавних услуга у вези са реформом сектора безбедности, разоружања и демобилизације бораца који су учествовали у рату.

Официри за везу су високи војни официри који се упућују у кризна подручја ради остваривања везе између војног и цивилног сектора или између војних команди страна у сукобу и команди и цивилног сектора снага Уједињених нација. Прва варијанта се односи на ситуацију када су регионалне или друге војне снаге које нису под Уједињеним нацијама осигурале примирје. Тада Уједињене нације шаљу официре за везу између свог цивилног особља и поменутих регионалних ли других војних снага. Примери такве праксе карактеристични су за Мировну мисију Уједињених нација у и Босни и Херцеговини – УНБИХ и Мисију привремене управе Уједињених нација на Косову- УНМИК. У другом случају официри за везу остварују сарадњу између снага Уједињених нација и војних власти земаља домаћина.

5. НАЧЕЛА АНГАЖОВАЊА ВОЈНИХ СНАГА

Начела ангажовања мировних снага у војним операцијама су: (1) неутралност и објективност, (2) сагласност и сарадња, (3) сразмерна употреба силе, (4) јединство и међународни карактер мисије, (5) поштовање начела и одредби међународног хуманитарног права, и (6) поштовање локалних закона и обичаја (шема 6).

Шема 6: Приказ начела ангажовања војних снага Уједињених нација

Начело *неутралности и објективности* знатно доприноси јачању поверења у плаве шлемове. Ако војне снаге фаворизују једну страну у сукобу, и ако се понашају некоректно; ако спроводе притиске и насиље; ако узнемиравају цивилно становништво или га не штите од насиља, онда те снаге губе ауторитет, а заједно с њим и способност обављања мисије. Војне снаге могу употребити и силу, али само у ситуацијама ако је та одлука донета на основу објективних процена и закључака и неутрално. У супротном, сила неће дати очекиване резултате, а у екстремним ситуацијама може бити и контрапродуктивна – може појачати револт и отпор снага оштећене стране у сукобу и притисак јавног мњења уопште.

Сагласност и сарадња са странама у сукобу, као и између сукобљених страна је веома значајан предуслов за очување мира. Давање сагласности за имплементацију мировних снага и спремност на сарадњу је истовремено одраз искреног приступа решавању проблема и несебичне тежње ка успостављању и одржавању праведног мира. У супротном, војне снаге ће имати озбиљне бојне потешкоће од оних које се односе на усаглашавање ставова, интереса и решења између страна у сукобу, преко оних који се односе на успостављање и очување мира до питања која су значајна за њихову безбедност и неометано обављање мисије.

Начело *сразмерне употребе силе* условљено је мандатом мировне операције, *Споразумом о статусу снага (Status of Forces Agreement – SOFA)* и *Правилима о употреби (Rules of Engagement – ROE)*. Према тим документима, сразмерна употреба силе припадницима Уједињених нација дозвољена је у случајевима самоодбране и одбране сопствених позиција, а у одређеним околностима и ради очувања сопствене опреме и при реализацији мандата наметања мира у складу са Главом VII Повеље Уједињених нација.

Војне снаге у мировним мисијама, такође, морају да уважавају начело *јединства и међународног карактера мисије*. Снаге Уједињених нација су међународног карактера – састављене су од више националних контингената, и као такве, могу успешно да функционишу само ако се придржавају наведеног начела. Наведено начело, дакле, подразумева јединство на међународном плану и подређивање локалних и националних интереса међународним.

Начело *поштовања међународног хуманитарног права* знатно доприноси угледу мировних снага Уједињених нација и оно је обавезно за све припаднике мировних операција. У супротном, у случају кршења тог начела, припадници мировних снага Уједињених нација одговарају пред националним судовима.

Слична је ситуација и са *начелом поштовања локалних закона и обичаја*. То начело нарочито долази до изражаја када се у мировну мисију укључују и војне јединице јачег састава, и по неколико хиљада војника. То начело истовремено подразумева висок степен професионализма, интегритета и непристрасног односа према лојалном становништву и оружаном саставима страна у сукобу.

6. АНГАЖОВАЊЕ ВОЈНИХ СНАГА У АКТУЕЛНИМ ОПЕРАЦИЈАМА

У Свету је од 1948. до 1988. године предузето петнаест мировних мисија, а више од 40 после тога периода. Тренутно се под окриљем Уједињених нација реализује око 20 мировних мисија са око 50.000 припадника војних јединица 2.000 војних посматрача. Актуелне мировне операције су: (1) традиционалне, (2) комплексне и 3 операције транзиционих администрација. За те мисије у 2006. години је планирано око 4.9

милијарди долара, а то је само 0,5 одсто од читавог буџета који свет издваја за војне потребе.⁴

У свету има 15 активних мировних мисија Уједињених нација и још три за подршку стабилизације мира на бившим кризним подручјима. То су:

Операција Уједињених нација у Судану (*United Nations Mission in Sudan – UNMIS*), основана је 2005. У мисији учествује нешто више од 4000 „плавих шлемова“, 467 војних посматрача, 289 војних полицајаца, 526 међународног цивилног, 1023 локалног цивилног особља и 71 волонтер Уједињених нација. Укупно 5783 припадника, уз одобрену могућност повећања на максимално 14.579 особа. Годишњи трошкови су прорачунати на око 967 милиона америчких долара.

Мисија за надгледање примирја за подручје Блиског Истока (*United Nations Truce Supervision Organization – UNTSO*) основана је 1948. У мисији учествује укупно 371 особа (150 војних посматрача, 104 припадника међународног цивилног особља, а 119 локалног особља). Годишњи прорачун трошкова је око 29,04 милиона долара.

Војно-посматрачка мисија у Индији и Пакистану (*United Nations Military Observer Group in India and Pakistan – UNMOGIP*) основана је 1949. године. Данас у њој учествује 110 особа (42 војна посматрача, 22 међународне цивилне особе, и 47 припадника локалног цивилног становништва). Годишњи трошкови мисије износе око 8,37 милиона долара.

Операција у Демократској Републици Конгу (*United Nations Organization Mission in the Dem Rep. of the Congo – MONUC*) основана 1999. године. Укупно је у њој ангажована 19.247 припадника, од којих је: 15.046 припадника војних снага, 707 војних посматрача, 1038 полицајаца, 828 међународног цивилног особља, 1388 локалног цивилног особља и 491 волонтер Уједињених нација. Прорачун мисије за 12 мјесеци износи милијарду и 153 милиона долара.

Мировна мисија на Кипру (*United Nations Peacekeeping Force in Cyprus – UNFICYP*) основана 1964. У њој је данас ангажовано 1.057 припадника (840 припадника војних снага, 69 полицајаца, 37 страних и 110 локалних цивилних особа. Прорачун мисије за протеклих 12 мјесеци износио је 46,51 милион долара.

Мисија у Етиопији и Еритреји (*United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea - UNMEE*), основана 2000. године. У њој учествује 3837 припадника. Од тога је 3130 припадника у војним снагама, 202 војна посматрача, 191 међународних, 228 локалних особа и 75 волонтера. Годишњи трошкови мисије износе око 185,99 милиона долара.

Посматрачке снаге УН за надгледање раздвајања израелских и сиријских снага на Голанској висоравни (*United Nations Disengagement Observer Force – UNDOF*) основане су 1974. године. У мисији учествује укупно 1.188 припадника. За прошлих 12 месеци мисија је имала предрачун од 43, 7 милиона долара.

Мисија Уједињених нација у Либерiji (*United Nations Mission in Liberia – UNMIL*) основана је 2003. године. Тренутно у њој судјелује 17.768 припадника, а годишњи трошкови UNMIL-а износе нешто више од 760 милиона долара.

---

⁴ Извор: Вјесник 7. рујна 2006; <http://ns1.vjesnik.com/Pdf/2006>

Привремене снаге УН у Либану (*United Nations Interim Force in Lebanon – UNIFIL*) формиране су 1978. године. Данас у њима учествује више од 2,300 припадника, уз годишњи буџет од 99 милиона долара.

Операција УН на обали Слоноваче (*United Nations Operation in Côte d'Ivoire – UNOCI*) основана је 2004. године. У њој учествује 19.247 проматрача, војника, полицајаца и цивилног особља. Прорачун јој је 1,15 милијарди долара годишње.

Мисија за подручје Западне Сахаре (*United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara – MINURSO*) основана је 1991. године. У њој учествује 499 војника и другог особља, с буџетом од 47,9 милиона долара.

Стабилизациона мисија УН на Хаитију (*United Nations Stabilization Mission in Haiti – MINUSTAH*) основана је 2004. У њој учествује 10.108 припадника, а годишњи трошкови крећу јој се око 540 милиона долара.

Посматрачка мисија УН у Грузији (*United Nations Observer Mission in Georgia – UNOMIG*) основана је 1993. године. У операцији учествује 449 припадника мисије, а годишњи предрачун је 36,38 милиона долара.

Операција УН у Бурундију (*United Nations Operation in Burundi – ONUB*) је основана 2004. године. У њој учествује око 6.500 припадника мисије, а годишњи прорачун износи око 307 милиона долара.

Мисија привремене управе УН на Косову (*United Nations Interim Administration in Kosovo – UNMIK*) је основана 1999. године У њој учествује око 5500 припадника. Годишњи предрачун мисије креће се око 252 милиона долара.

7. ИСКУСТВА ИЗ АНГАЖОВАЊА МИРОВНИХ СНАГА

Искустава из ангажовања мировних снага непобитно указују да мировне операције, као и мноштво других активности, прате бројни проблеми и недостаци. У многим случајевима чланице УН су показале устезање ка постизању или спровођењу резолуција Савета безбедности. Чести су и случајеви да су снаге у мировним операцијама, нарочито у комплексним (мултидимензионалним), првенствено заступале интересе сопствених земаља, а не Уједињених нација. Постоје и примери да су се снаге Уједињених нација понашале веома пасивно у критичним ситуацијама. То су нарочито показала искуства из ратова на Блиском истоку, у Сребреници и на Косову када су припадници плавих шлемова били пасивни посматрачи и нису ништа предузели да заштите становништво и материјална добра од насиља, злостављања, физичког уништења, рушења и паљења. Такође је познато да су мултинационалне снаге првенствено коришћене за остваривање интереса великих сила – водећих земаља учесница у тим мировним операцијама. Тако су, на пример, ваздухопловне операције снага НАТО против Републике Српске и Савезне Републике Југославије, као и напади мултинационалних снага на Ирак очигледни примери остваривања тих интереса. То нису само примери остваривања интереса појединих земаља, пре свега Сједињених Америчких Држава, већ и примери кршења повеље Уједињених нација. Сједињене Америчке Државе са нестанком биполарног света наочиглед целокупне светске јавности константно врше притисак на друге земље и крше Повељу Уједињених нација, а заједно са њом и сопствену савест.

Слична је ситуација и са упућивањем међународне хуманитарне помоћи и заштити живота и здравља људи. Нису били ретки случајеви када су се хуманитарне организације, уместо неутралности стављале на страну неке стране у сукобу. Уочене су, на пример, појаве да су оне уместо хране и лекова, огромне количине оружја и

муниције достављале некој од страна у сукобу, а постоје и примери где су због њихове небриге и неодговорности страдали бројни људски животи, нарочито старих и болесних људи и деце. У вези са тим постоје бројни примери у Руанди, Сомалији, Демократској Републици Конго, али и на просторима бивше СФРЈ. Као очигледан пример небриге хуманитараца може се навести страдање деце у инкубаторима у Бања Луци у јуну месецу 1992. године. Због недостатка кисеоника кога су, у условима економске блокаде, једино могли да пренесу „плави шлемови” и активисти Црвеног крста, умрло је 12 беба – превремено рођене деце.

Уочени су и примери насилничког и неморалног понашања појединих припадника плавих шлемова. Тако су, на пример, војници и цивилно особље Уједињених нација силовали и злостављали малолетнике у Судану, међу којима је било и деце од 12 година.⁵ У Авганистану, према изјави Акима Волгетана, бившег наредника Бундесвера, војници кутије с јабукама, прво показују деци, а затим разбацују по терену. „Ако малишани појуре за њима и ништа не експлодира – терен је чист, нема мина. Тамо где деца нису покупила јабуке, или су одлетела у ваздух, простор је означен као опасна зона и позивани су деминери.“⁶

Међутим, уопштено посматрано, мировне операције су знатно допринеле превенцијама криза и успостављању, развоју и очувању мира. Највећи број припадника плавих шлемова је часно, одговорно и професионално обављао постављене задатке излажући се бројним опасностима. У прилог томе говори и чињеница да су Мирвне снаге Уједињених нација 1988. добиле највише признање – Нобелову награду за мир. То признање добио је у 2001, и тадашњи генерални секретар УН Кофи Анан. Потребно је такође, с пијететом, истаћи да су, обављајући ту часну мисију, многи припадници мировних операција изгубили и сопствени живот. Тако је, на пример, од 1948. до 2000. године у мировним мисијама Уједињених нација учествовало око 750.000 војника, полицајаца и цивилног особља из 110 држава, а више од 1.650 изгубило је сопствени живот.⁷ Само у 2007. години погинуло 42 припадника плавих шлемова.

*

* *

Из наведене анализе може се закључити да мировне операције нису у потпуности правно регулисане, да постоје бројни проблеми у вези са њиховим предузимањем и да су оне као такве понекад незамењиве у решавању сукоба и успостављању мира.

У Повељи уједињених нација не постоји ни један члан који се експлицитно односи на мировне операције. Међутим, постоји правни оквир са њихово формирање и успостављање. Тај оквир је недвосмислен у преамбули Повеље и у поглављима: VI (Мирно решавање конфликта), VII (Мере у случају претње миру, повреде мира или у случају агресије) и VIII (Регионални споразуми). Нарочито је тај правни оквир евидентан у члану 29. Повеље у коме се наводи да Савет безбедности може да оснива и помоћне органе који су потребни за обављање задатака.

---

⁵ Војници УН силовали децу у Судану, Дневне новине “Данас, четвртак, 4. јануар 2007.

www.naslovi.net/2007-01-04/danas/

⁶ Волгетан, А: Војници користе децу за чишћење минских поља – НАТО спрема псе рата за Косово, чланак у: Недељни телеграф, ИТП „Pharos“, Београд, 6. фебруар 2008, стр 22.

⁷ Према: Department of Public Information, Basic fact About the United Nations, New York, 2000.

Проблеми су нарочито актуелни у вези са кршењем начела Повеље од стране појединих држава, неефикасним механизмима за супротстављање насиљу који нису јасно дефинисани и правно регулисани, командовањем снагама у мировним операцијама и пристрасношћу појединих држава чије снаге учествују у мировним операцијама. Ти проблеми се решавају од случаја до случаја у Савету безбедности, али ће они дефинитивно бити решени онога момента када Уједињене нације буду имале своја средства за ту намену, своје војне јединице и друге органе намењене за превенцију сукоба, успостављање, изградњу и одржавање мира.

Без обзира на наведене проблеме мировне снаге Уједињених нација су знатно допринеле светском миру и толеранцији. Зато се, с правом, претпоставља се да ће оне, као такве, и у блиској будућности имати веома значајну, понекад и незамењиву улогу.

Литература

1. *Department of Public Information, Basic fact About the United Nations*, New York, 2000.
2. Дулић, Д.: *Етика и политика хуманитарне помоћи*, ФБ и Службени гласник, Београд, 2007.
3. Дулић, Д.: *Мировне и хуманитарне операције*, ФБ и Службени гласник, Београд, 2008.
4. GA Res. 37/10, 1982.
5. Глишић, М.: „Војне снаге у мировним операцијама“, чланак, у: *Нови гласник* бр. 1, ВИЗ, Београд, 2005.
6. Милисављевић, Б.: *Нове мировне мисије Организације Уједињених нација*, Службени гласник, Београд, 2007;
7. Повеља УН, Сан Франциско 1945;
8. Сакан, М.: *Студије мира*, Независни универзитет, Бања Лука, 2008.
9. *Светска енциклопедија мира*, Том II, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999.
10. *Вјесник* 7. рујна 2006
11. „Војници УН силовали децу у Судану“, Дневне новине *Данас*, четвртак, 4. јануар 2007.
12. Волгетан, А.: „Војници користе децу за чишћење минских поља – НАТО спрема псе рата за Косово“, чланак у: *Недељни телеграф*, ИТП „Pharos“, Београд, 6. фебруар 2008, стр 22.

http://www.dadalos.org/uno_bih/un-charta.htm; i

<http://www.un.org/depts/dpko>

<http://ns1.vjesnik.com/Pdf/2006>

www.naslovi.net/2007-01-04/danas/